

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Mgr. Miriam Hajrová

Rozvoj kritického myslenia metódami aktívneho vyučovania

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Bratislava
2015

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: Mgr. Miriam Hajrová

Kontakt na autora: Pracovisko: ZŠ Tribečská 1653/22, 955 01 Topoľčany
miriamhajrova@gmail.com

Názov OPS/OSO: Rozvoj kritického myslenia metódami aktívneho vyučovania

Rok vytvorenia OPS/OSO: 2015
XIV. kolo výzvy

Odborné stanovisko vypracoval: Mgr. Eva Líšková

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov národného projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov.

Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

kritické myslenie, aktivizujúce metódy, učiteľ, žiak, metóda, vlastiveda, kompetencie, spolupráca, skupiny

Anotácia

Práca vysvetľuje, čo je kritické myslenie a čo sú metódy aktívneho vyučovania. Konkrétne opisuje niektoré aktivizujúce metódy rozvíjajúce kritické myslenie žiakov. Zároveň poskytuje niekoľko ukážok vyučovacích hodín s metódami aktívneho vyučovania, využitelnými už v primárnom vzdelávaní. Tieto metódy sa dajú využiť vo všetkých vyučovacích predmetoch a vo všetkých stupňoch vzdelávania.

Akreditované programy kontinuálneho vzdelávania

Kooperatívne vyučovanie na 1.stupni ZŠ	151/2010 - KV
Metódy a formy práce podporujúce kritické myslenie u žiakov zo sociálne vznevýhodneného prostredia	841/2012- KV
Implementácia kooperatívneho vyučovania v primárnom vzdelávaní	1452/2015-KV

OBSAH

ÚVOD	5
1 OPIS OPS V EDUKAČNEJ PRAXI	7
1.1 Kontext a rámec	7
1.2 Špecifiká cieľovej skupiny	7
1.3 Ciele osvedčenej pedagogickej skúsenosti	7
1.4 Požadované kompetencie od žiaka	7
1.5 Požadované kompetencie od učiteľa	7
2 KRITICKÉ MYSLENIE	9
2.1 Čo je kritické myslenie	9
2.2 Vytváranie prostredia pre kritické myslenie	9
2.3 Zodpovednosť žiakov za kritické myslenie	10
3 METÓDY AKTÍVNEHO VYUČOVANIA	11
3.1 Brainstorming	11
3.1.1 Vyučovacia hodina s použitím metódy brainstorming	13
3.1.2 Skúsenosti a postrehy z realizácie aktivity	14
3.2 Snowballing (snehová guľa)	15
3.2.1 Vyučovacia hodina s použitím metódy snowballing	17
3.2.2 Skúsenosti a postrehy z realizácie aktivity	18
3.3 Bzučiace skupiny	18
3.3.1 Vyučovacia hodina s použitím metódy bzučiace skupiny	20
3.3.2 Skúsenosti a postrehy z realizácie aktivity	21
3.4 Hranie rolí	21
3.4.1. Vyučovacia hodina s použitím metódy hranie rolí	23
3.4.2 Skúsenosti a postrehy z realizácie aktivity	24
ZÁVER	26
Zoznam príloh	28

ÚVOD

V ostatnom čase sa veľa hovorí o tom, ako zmeniť a vylepšiť vyučovací proces tak, aby boli spokojní nielen učitelia, ale aj žiaci. Práve žiaci sa neraz sťažujú na jednotvárnosť a stereotyp vo vyučovaní. Chceli by zažiť niečo nové, ako len sedieť v laviciach, počúvať výklad učiteľa, či písať si poznámky. Ani učiteľom, ktorým záleží na tom, aké vedomosti si žiak z ich hodiny odnesie, táto problematika nie je ľahostajná.

Pre tých, ktorí by súčasný stav vyučovania chceli zmeniť, existuje viacero možností. Jednou z nich je využívanie metód aktívneho učenia sa. Pri aktívnom učení sa si žiak sám vytvára súbor vedomostí. Ak chce teda nejaké vedomosti získať, musí sa aktívne podieľať na činnostiach prebiehajúcich na hodinách. Práve aktívna účasť žiakov je jedným zo základných znakov metód aktívneho učenia sa, ktoré bližšie charakterizujem vo svojej práci. Chcela som ponúknuť učiteľom primárneho vzdelávania ukážku metód aktívneho učenia sa a poukázať tak na význam takéhoto spôsobu vyučovania.

Východiskovým dokumentom pre primárne vzdelávanie je Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň ZŠ – ISCED 1- Primárne vzdelávanie, ŠPÚ 2008. V uvedenom dokumente sa za kľúčové kompetencie okrem iných považujú personálne a interpersonálne schopnosti, ktoré zahŕňajú spôsobilosti sebazdokonaľovania a výkonnosti, regulovať svoje správanie, tvoriť progresívne medzil'udské vzťahy, preberať zodpovednosť, byť spolupracujúcim a tolerantným.

Deti sa najlepšie učia vtedy, keď majú „prístup“ k tvorivej činnosti ľudí, ktorí ich obklopujú. Najlepšie podmienky na učenie majú vtedy, keď sú na ne kladené nároky rozširujúce rozsah ich poznania. Kľúčom k tomu, aby učiteľ správne odhadol mieru svojich nárokov na žiakov, je jeho empatia, záujem a dennodenné spoznávanie svojich žiakov.

Kritické myslenie je samostatné myslenie, kde ľudia prichádzajú k novým riešeniam formou bádania, porovnávania, preverovania správnosti iných aj vlastných myšlienok, čím získavajú nové poznatky. Ak je osvojenie si kritického myslenia dôležité, musí sa v škole používať systematicky. Nemožno dúfať, že žiaci, ale aj učitelia sa naučia kriticky myslieť automaticky alebo len preto, že niekto vyhlasuje, že je to dôležité. Aby si všetci naozaj osvojili kritické myslenie, musia ho sami používať a nadobudnúť s ním skúsenosť.

V práci predstavujem ukážku niekoľkých metód aktívneho vyučovania, ktoré umožňujú žiakom navyknúť si na princípy tvorivého procesu a spolupráce. Na hodinách tak môžu fungovať ako živé bytosti – ako ľudia, ktorí vedia uvažovať, predvídať, mýliť sa, tápať, dúfať, prejavovať empatiu, humor, sklamanie, hnev i vášeň, najmä však tvorivosť a originalitu, ktoré sú celkom vhodné stimulácie a podpory. Učia sa tak zároveň kriticky myslieť a kriticky hodnotiť všetky javy, skutočnosti a udalosti v okolí i vzdialenom svete. Toto je jedným zo spôsobov, ako rozvíjať kľúčové kompetencie žiakov v základných školách. Opísané aktivity mám vyskúšané so žiakmi primárneho vzdelávania, ale myslím si, že sú vhodné aj pre starších žiakov.

Prácu mám rozdelenú do troch kapitol. V prvej kapitole opisujem ciele OPS a kompetencie žiaka a učiteľa. V druhej kapitole vysvetľujem, čo vlastne kritické myslenie je a ako treba vytvárať prostredie pre kritické myslenie. V tretej kapitole opisujem vybrané metódy aktívneho vyučovania a ich konkrétne využitie na hodinách vlastivedy vo štvrtom ročníku primárneho vzdelávania. Ku každej vyučovacej hodine opisujem skúsenosti a postrehy z realizácie jednotlivých aktivít.

1 OPIS OSVEDČENEJ PEDAGOGICKEJ SKÚSENOSTI V EDUKAČNEJ PRAXI

1.1 Kontext a rámec

Osvedčená pedagogická skúsenosť vychádza z pedagogickej praxe na 1. stupni základnej školy. Pre jej realizáciu je potrebné, aby sa učitelia a žiaci oboznámili s postupom a cieľom jednotlivých vyučovacích metód a stratégií, ktoré sú zamerané na rozvíjanie kritického myslenia metódami aktívneho vyučovania. Vzhľadom na tento fakt vo svojej osvedčenej pedagogickej skúsenosti ponúkam opis niektorých metód a stratégií a praktické ukážky toho, ako je možné realizovať ich v praxi.

1.2 Špecifikácie cieľovej skupiny

Metódy aktívneho vyučovania, ktoré opisujem v práci, boli realizované so žiakmi 1. stupňa základnej školy. Je vhodné už od prvého ročníka základnej školy rozvíjať u žiakov kritické myslenie, učiť žiakov pracovať v kooperácii, učiť žiakov byť aktívnym objektom v triede. Vo vyšších ročníkoch je potom pri využívaní aktívneho vyučovania práca so žiakmi jednoduchšia.

1.3 Ciele osvedčenej pedagogickej skúsenosti

Hlavným cieľom tejto práce bolo vyzdvihnúť význam kritického myslenia a ukázať niekoľko aktivít aktívneho vyučovania využiteľných už v primárnom vzdelávaní. Ďalšími cieľmi je vyvolať zamyslenie o prostredí triedy, ktoré si môže učiteľ sám vytvoriť, ak použije prístupy na rozvoj kritického myslenia. Trieda sa vtedy stáva miestom, kde učitelia a žiaci uvažujú, kde žiaci sa vedome zapájajú do aktivít, v ktorých získavajú zmysluplné skúsenosti.

1.4 Požadované kompetencie od žiaka

- vedieť vyjadriť svoje pocity
- vedieť formulovať svoj názor
- vedieť prijímať a spracovať informácie
- načúvať myšlienkam iných žiakov o téme
- vedieť pochopiť význam textu
- vedieť pracovať v skupinách

1.5 Požadované kompetencie od učiteľa

Používanie moderných stratégií, nový spôsob výučby, správny výber vyučovacej metódy, dlhodobjší vyučovací program alebo zaradovanie do vyučovacieho procesu rôzne vyučovacie techniky to všetko si vyžaduje, aby učiteľ spĺňal nasledujúce predpoklady:

- vedieť u žiakov rozvíjať kritické myslenie
- poznať širokú škálu vyučovacích metód, poznať ich silné a slabé stránky, poznať zásady použitia jednotlivých vyučovacích metód
- vedieť plánovať, pripraviť a tvorivo riadiť proces učenia
- flexibilne reagovať a stimulovať nové, pre žiakov podnetné situácie
- diagnostikovať, akceptovať a saturovať aktuálne potreby žiakov
- byť schopný sebareflexie a permanentného sebarozvíjania
- mať schopnosti systematicky tvoriť a riešiť úlohy v osobnom aj verejnom kontexte

2 KRITICKÉ MYSLENIE

Ak je osvojenie kritického myslenia naozaj dôležité, musí sa v škole používať systematicky. Nemožno dúfať, že sa žiaci naučia kriticky myslieť automaticky alebo len preto, že niekto vyhlasuje, že je dôležité. Dokonca ani nestačí, ak jednoducho urobíme z kritického myslenia časť učiva v učebných osnovách. Často sa robí chyba v tom, že kritické myslenie pokladáme za „predmet“, ktorý sa má učiť, alebo sériu kompetencií, ktoré sa treba naučiť naspamäť a používať.

2.1 Čo je kritické myslenie?

Kritické myslenie je výsledok. Je to také uvažovanie, pri ktorom kritickosť je úplne samozrejým spôsobom interakcie s myšlienkami. Je to aktívny proces, zámerne navodený alebo spontánny, v ktorom má žiak nad informáciou kontrolu, teda môže o nej pochybovať, integrovať ju, presúvať, prispôbovať alebo odmietat'.

Myslenie je proces podobný čítaniu, písaniu, rozprávaniu a počúvaniu. Je to aktívny, usporiadaný komplexný proces, ktorý sa nedá učiť mimo kontextu, bez obsahu. Najvhodnejšie je preto učiť kritické myslenie v rámci všeobecného kontextu učebných osnov alebo každodenného života, ako spôsob prístupu k obsahu učiva, súčasť očakávaného výsledku učenia sa. Kritické myslenie má zásadný význam pre efektívne učenie sa a pre produktívny život, a preto ho zaradujeme medzi kľúčové kompetencie. Tak ako v iných krajinách, i v Slovenskej republike kritické myslenie „vstúpilo“ do dokumentov štátnej vzdelávacej politiky. Pre školy a učiteľov tak nastala nová úloha: realizovať kritické myslenie v školskej praxi. Z pohľadu praxe to nie je jednoduchá záležitosť. Najschodnejšia cesta pre náš školský systém je zahrnúť rozvoj kritického myslenia do sústavy cieľov výchovy a vzdelávania školy a transformovať tento cieľ do jednotlivých vyučovacích predmetov.

2.2 Vytváranie prostredia pre kritické myslenie

Naučiť niekoho kriticky myslieť nie je vôbec jednoduchou úlohou, a ani to nie je vec, ktorá sa nacvičí v určitom ročníku a potom sa už k nej netreba vracat'. Neexistuje nijaký zaručený sled krokov vedúci k rozvoju kritického myslenia. Existuje však súbor podmienok, ktoré musí vyučovanie splniť a žiaci pochopiť, aby sa kritické myslenie účinne rozvíjalo.

Učители by v triede mali:

- ✓ poskytnúť čas a príležitosť, aby si žiaci kritické myslenie mohli vyskúšať
- ✓ dovoliť žiakom premýšľať nad vecami, voľne uvažovať
- ✓ akceptovať rôznorodé myšlienky, nápady a názory
- ✓ podporovať aktívne zapojenie žiakov do učebného procesu
- ✓ zabezpečiť žiakom bezrizikové prostredie, v ktorom nie sú vystavení výsmechu
- ✓ vyjadriť dôveru, že každý žiak je schopný kritického posudzovania
- ✓ oceňovať kritické myslenie

Ak sa majú žiaci účinne zapojiť do kritického myslenia, musia:

- ✓ rozvíjať svoje sebavedomie a pochopiť, že ich názory a myšlienky majú hodnotu
- ✓ aktívne sa zapájať do procesu učenia
- ✓ s rešpektom si vypočuť iné názory
- ✓ sformulovať svoj úsudok a byť pripravení ho buď vyjadriť alebo pozdržať

2.3 Zodpovednosť žiakov za kritické myslenie

Zodpovednosť za učenie a zapojenie sa do kritického myslenia spočíva v konečnom dôsledku vždy na žiakovi. Aj keď triedne prostredie musí umožniť žiakom zapojiť sa do kritického myslenia, je to práve žiak samotný, kto musí byť aktívny. Avšak skôr než sa môže angažovať, musí pochopiť, čo sa od neho očakáva preto, aby sa stal kriticky mysliacim človekom. Je niekoľko aspektov, ktoré môžeme pozorovať u kriticky mysliacich žiakov, a ktoré treba vo vyučovaní podporovať.

Sebadôvera

Predovšetkým musia žiaci dospieť k presvedčeniu, že ich názory sú hodnotné. Musia si uvedomiť, že ich myslenie je jedinečne dôležité a ich názory prispievajú k lepšiemu pochopeniu vyučovaných pojmov. Bez sebadôvery sa žiaci plne nezapoja do kritického myslenia.

Aktívne zapojenie

Učiaci aktívne pristupujú k procesu učenia na primerane náročnom stupni, učenie ich baví a sú schopní podávať lepšie výkony. Žiaci, ktorí toto prežijú na vlastnej koži, pochopia, že ak vložia do procesu učenia príslušnú energiu, nájdu v ňom potešenie a pocit naplnenia.

Vzájomná výmena názorov

Výmena názorov je disciplinované správanie. Znamená to, že zúčastnení sa musí niečoho vzdať v prospech druhých. Toto sa deti učia už v rodine ako dôležitú sociálnu zručnosť. Deti začnú akceptovať túto myšlienku nielen preto, že to očakávajú rodičia, ale aj preto, že pochopia prospešnosť delenia sa. Prídu na to, že ak sa niečoho vzdajú, určite pri tom niečo získajú. Deliť sa o svoje názory môže byť riskantné. Vyžaduje to zverejnenie svojho myslenia a svojich názorov, čo môže odhaliť naše skvelé nápady i zahanbujúce chyby.

Počúvanie

Keď si žiaci v triede vymieňajú názory a nápady, musia jeden druhého počúvať a zároveň ovládať potrebu vyriešiť svoj náhľad na diskutovanú tému. Na odplatu získavajú kolektívnu múdrosť iných, ktorá ich obohatí prinajmenšom o výrazový jazyk a poskytuje širší kontext, do ktorého môžu umiestniť svoje myšlienky. Prostredníctvom rozšíreného dialógu sú žiaci schopní skúmať a vylepšovať svoje vlastné myšlienky a vkladať ich do mozaiky myšlienok, ktoré obklopujú tému a tvoria jej vlastný kontext.

3 METÓDY AKTÍVNEHO VYUČOVANIA

Metódy aktívneho učenia môžeme definovať ako „postupy, ktorých podstatu tvorí aktívny a tvorivý prístup všetkých účastníkov výchovno-vzdelávacieho procesu“ (Ďurič, 1997, s. 24). Metódy aktívneho učenia sa podporujú rozvoj schopností a zručností žiakov. Žiaci sa pri týchto metódach učia robiť rozhodnutia, byť zodpovedným za svoju prácu, pracovať v skupinách, riešiť rôzne problémy. Žiaci si osvojujú jednotlivé zručnosti a schopnosti len pri aktívnej účasti.

Predpokladom úspešného použitia metód aktívneho učenia sa sú určité vedomosti žiakov v učive, pri ktorom tieto metódy chceme využiť. Žiaci teda vychádzajú z im známych faktov a vedomostí, ktoré modifikujú a aplikujú na daný problém. Na základe už osvojených vedomostí žiaci vytvárajú nové, pre nich neznáme vedomosti, ktoré prostredníctvom metód aktívneho učenia sa majú objaviť a následne ich začleniť do systému vedomostí.

Pre učiteľa využitie metód aktívneho učenia sa znamená najmä prechod od direktívneho riadenia k postaveniu prostredníka a pomocníka. Učiteľ už nie je dominantnou osobou v triede. V stredobode pozornosti sú žiaci a ich aktivita.

Pri metódach aktívneho učenia sa žiaci využívajú rôzne pomôcky a vhodné učebné materiály. Medzi takéto materiály patria najmä pracovné listy, kartičky, rôzne druhy pomôcok a. i. Učiteľ by mal mať pripravené dostatočné množstvo pomôcok, s ktorými bude na hodine pracovať.

3.1 Brainstorming

Brainstorming inak známy ako búrka mozgov je jedna z najznámejších metód aktívneho vyučovania. Je to jednoduchá skupinová vyučovacia metóda, nenáročná na organizáciu a prípravu, stredne náročná na vedenie žiakov, na spracovanie a využitie výsledkov skupinovej práce. Metóda je použiteľná vo všetkých stupňoch a typoch škôl.

Rozvoj kľúčových kompetencií

- Kompetencia k riešeniu problémov
- Kompetencia komunikatívna
- Kompetencia personálna a sociálna

Uplatnenie vo vyučovaní

Túto metódu môžeme použiť na začiatku vyučovacej hodiny ako motiváciu, aby sme zistili poznatky žiakov, môžeme ju uplatniť v priebehu hodiny pre zistenie názorov a postojov k preberanej téme, k riešeniu problémov, pre rozšírenie znalostí, môžeme ju tiež použiť na konci vyučovacej hodiny ako metódu k záverečnému opakovaniu, pre tvorbu návrhov na využitie preberanej látky v praxi a pod. Efektívne sa dá využiť pri riešení problémových a tvorivých úloh vo všetkých vyučovacích predmetoch. Využívame ju pri práci v skupinách, dvojiciach alebo individuálne.

Príprava učiteľa

Príprava učiteľa na vyučovanie touto metódou nie je náročná. Najťažšie je rozhodnutie učiteľa, do ktorej fázy vyučovacej hodiny túto metódu zaradiť, akú kompetenciu bude rozvíjať, aký vzdelávací cieľ bude jej zaradenie plniť a ako využije získané informácie v ďalšej práci. Podľa toho učiteľ určí tému brainstormingu. Téma nesmie byť príliš široká – bude veľa návrhov, budú nesúrodé, bude ťažké zjednotiť a vyhľadať súvislosti – vyučovacia hodina bude príliš dlhá a náročná na vedenie a hodnotenie. Ak si učiteľ stanoví príliš úzku tému a jednoduchú, žiaci vyčerpajú svoje príspevky k téme veľmi rýchlo a získame málo informácií, nápadov a pripomienok. Pre ďalšiu prácu potom nebudú mať závery tejto činnosti veľký význam.

Príprava žiakov

Záleží na fáze vyučovacej hodiny v ktorej metódu realizujeme a na sledovanom ciele. Ak chceme prostredníctvom nej zisťovať názory, postoje, riešenia problémov a pod. v priebehu hodiny, nemusíme konkrétnu prípravu žiakom zadávať vopred. Ak však chceme metódu využiť k opakovaniu učiva, k jeho zhrnutiu a pod., môže učiteľ na predchádzajúcej hodine zadať domácu úlohu vzťahujúcu sa k preberanému učivu – napr. krátke preštudovanie odborného textu, vyhľadanie informácií na internete, vypracovanie obrázkov, tabuliek a pod.

Priestor

Táto metóda si nevyžaduje žiadnu špeciálnu prípravu priestoru, učiteľ môže pracovať v triede s klasickým usporiadaním lavíc.

Pomôcky

Pre realizáciu si učiteľ vystačí s tabuľou a kriedou.

Trvanie metódy

Brainstorming nemusí trvať dlho, záleží na téme, rozvoji kľúčových kompetencií a ciele hodiny. Taktiež na pripravenosti žiakov a schopnosti učiteľa priviesť žiakov k stanovenému cieľu vyučovania. Priemerne však trvá 5-15 min.

Opis realizácie

- Učiteľ napíše tému brainstormingu na tabuľu – všetci žiaci musia na ňu vidieť a musí im byť zrozumiteľná
- Vysvetlenie úlohy žiakom, spôsob práce, formu vyjadrovania, určenie času na túto prácu
- Pri práci so staršími žiakmi, učiteľ vyberie zapisovateľa, pri mladších je zapisovateľom sám učiteľ
- Žiaci voľne vyjadrujú svoje názory či postoje k téme. Vyjadrujú sa postupne, tak ako sa im nápady vynárajú v mysli. Neexistuje žiadne poradie. Všetky názory sa zapisujú na tabuľu.

- Žiaci pod vedením učiteľa pokračujú v návrhoch, ktoré sa zapisujú na tabuľu, učiteľ žiakov povzbudzuje, usmerňuje, dáva dostatočný priestor na vyjadrenie každému žiakovi. Učiteľ nehodnotí kvalitu príspevkov, neupozorňuje žiakov ktorí sa nezapojili, vhodne podporuje triednu prácu, vytvára priateľské prostredie. Čokoľvek žiaci povedia, ich názor bude prijatý ako správny a zapísaný na tabuľu.
- Po ukončení aktívnej časti metódy sa návrhy žiakov roztriedia podľa vopred stanoveného učiteľovho kritéria a ďalej sa použijú pre vyučovanie podľa zámeru učiteľa
- Hodnotenie práce uskutočňuje učiteľ. Hodnotí sa aktivita celej skupiny, počet a výstižnosť príspevkov, dosiahnutie stanoveného cieľa a význam pre ďalšie vyučovanie. Hodnotenie prebieha na záver brainstormingu. Učiteľ pri ňom postupuje citlivo, snaží sa vyzdvihnúť príspevky pomalších, váhavejších žiakov a usmerniť názory dominantných žiakov.

Variácie brainstormingu

- Písaný brainstorming – hárok papiera postupuje od jedného účastníka k druhému a každý účastník postupne doň vpiše svoj návrh.
- Pingpongový brainstorming – určený iba pre dvoch účastníkov. Jeden zapíše návrh, druhý naň reaguje. Proces sa stále opakuje.
- HOBO metóda. Po oboznámení sa s problémom brainstormingu, nasleduje etapa samoštúdia a až potom prebiehajú ďalšie kroky: tvorba nápadov, atď.
- Gordonova metóda- cieľom je vytvoriť iba jedno, ale zato nové, originálne riešenie. Problém sa rieši zo široka, zo všetkých aspektov, ktoré postupne tematicky zužujeme, až sa nakoniec nájde riešenie problému.

3.1.1 Vyučovacia hodina s použitím metódy brainstorming

Ročník: štvrtý ISCED 1 – primárne vzdelávanie

Predmet: vlastiveda

Tematický celok: Tradície a zvyky

Téma: Rodinné zvyky a tradície

Organizačná forma: 45 – minútová vyučovacia hodina

Medzipredmetové vzťahy: slovenský jazyk a literatúra, výtvarná výchova

Formy práce: frontálna práca, skupinová práca

Pomôcky: interaktívna tabuľa, obálky, rozstrihané lístky

Metódy: metóda brainstorming, riadený rozhovor

Hlavný cieľ aktivity: vedieť rozdelenie zvykov a tradícií podľa ročných období

Čiastkový cieľ aktivity: vedieť uvažovať v súvislostiach, vedieť sa ohodnotiť

Vymedzenie kompetencií: sociálne a komunikačné kompetencie, kompetencie riešiť problémy, hodnotenie svojej práce i práce spolužiakov

Metodický postup:

I. Úvodná časť: Evokácia

Žiakov oboznámime s cieľom hodiny. Na tabuľu napíšeme dve slová „tradície a zvyky“ - téma vyučovacej hodiny. Najskôr si so žiakmi vysvetlíme tieto pojmy, čo je to tradícia a čo je zvyk.

II. Hlavná časť: Uvedenie si významu

Učiteľ sa stáva zapisovateľom spontánnych myšlienok, ktoré mu žiaci diktujú. Pred samotným zapisovaním si stanovíme časový limit – 10 minút. S obzretnosťou ich zapisuje tak, že myšlienky ktoré súvisia píše blízko seba. Zapisuje všetky myšlienky žiakov – jednoslovné, heslovité.

Potom sa všetci spoločne zadívame na tabuľu a myšlienky budeme triediť. Oddelíme rodinné tradície ako sú krstiny, svadba, pohreb, ... od zvykov Veľká noc, Vianoce... Vedeíme voľný rozhovor o tradíciách, ktoré žiaci zachovávajú doma.

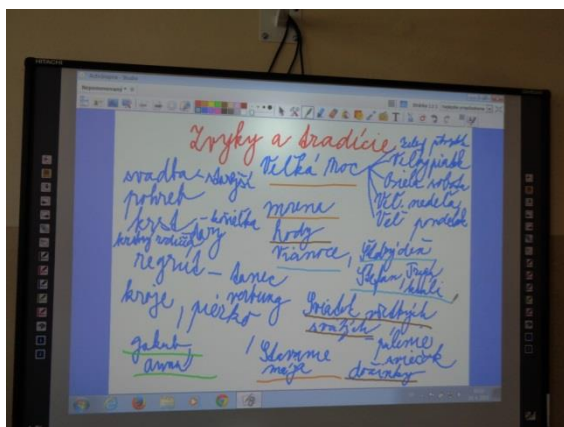
Žiakov rozdelíme do 4 skupín – jednoduché delenie, odpočítavaním. Jednotky si vyberú obálku, vyložia lístky, to isté urobia dvojky, trojky, štvorky. V každej obálke sú zvyky rozdelené podľa ročných období. Skupina má prísť na spoločný prvok zvykov, ktoré majú v obálke. Inštrukcia je pre všetky skupiny rovnaká, určený čas 5 minút. Žiaci po vyzvaní učiteľa po skupinách prečítajú rozstrihané lístky (Katarína, Mikuláš, Štedrý deň....) a určia ročné obdobie – zima.

III. Záverečná časť: Reflexia

Učivo si utvrdíme prezentáciou v power pointe - kde je zhrnutá podstata učiva.

Porozprávame sa ako sa im v skupine pracovalo, ako sa cítili.

Hodnotenie: Najskôr svoju prácu zhodnotia samotní žiaci (sebahodnotenie). Štvrtáci nemajú problém zhodnotiť svoju prácu, vyjadria reálne ako sa im darilo, v čom mali problémy. Na záver hodnotí prácu žiakov učiteľ, pochváli ich za aktivitu v úvode hodiny a za prácu v skupinách.

Obr.č.1 Brainstorming
(foto: Hajrová, M., 2015)

3.1.2 Skúsenosti a postrehy z realizácie aktivít

Metóda brainstorming bola v triede realizovaná často. Takže žiaci po napísaní témy na tabuľu už vedeli, čo sa od nich očakáva. Túto metódu najčastejšie využívam na vyvodenie učiva, aby som zistila, čo už žiaci o danej téme vedia. Úlohou učiteľa je myšlienky vopred triediť a prehľadne zapisovať na tabuľu. Problém robí žiakom, aby svoje myšlienky hneď nevykrikovali, aby sa postupne hlásili. Musia sa sústrediť, opakované myšlienky učiteľ nezapisuje. Po časovom limite, ktorý si učiteľ určí odhadom podľa potreby, sme začali informácie triediť.

Rozdelili sme ich na zvyky podľa ročných období- farebne sme ich podčiarkli. Žiaci majú tendenciu rozrozprávať sa o zážitkoch napr. z Veľkej noci, Vianoc. Treba ich kvôli času usmerniť. Častým používaním metódy sa žiaci neboja vypovedať aj „nevhodné“ myšlienky, vedia, že v tomto prípade nič nie je nesprávne. Učiteľ musí dbať na to, aby sa dodržala téma. U žiakov 1. stupňa je vhodné, keď je zapisovateľom učiteľ, u starších žiakov to môže byť aj žiak.

3.2 Snowballing (snehová guľa)

Táto jednoduchá skupinová vyučovacia metóda je stredne obtiažna na prípravu a organizáciu vyučovania, zato však nenáročná na vedenie vyučovania. Práca sa odlišuje od ostatných skupinových metód tým, že sa začína od jednotlivca (nie od skupiny). Pokračuje sa formou skupinovej práce v postupne sa zväčšujúcich, „nabalujúcich“ sa pracovných tímoch (nabalujúca sa snehová guľa – nabalujúce sa informácie). Skupiny sa postupne zväčšujú, téma a cieľ vyučovania zostávajú rovnaké. Snowballing je výborná vyučovacia metóda použiteľná vo väčšine vyučovacích predmetoch na všetkých typoch škôl a všetkých stupňoch. Touto metódou môže pracovať celá trieda. Výsledné pracovné tímy tvoria skupiny s približne 8 žiakmi (môžu byť väčšie alebo menšie).

Rozvoj kľúčových kompetencií

- Kompetencia k riešeniu problémov
- Kompetencia k učeniu
- Kompetencia komunikatívna
- Kompetencia personálna a sociálna

Uplatnenie vo vyučovaní

Metódu snehová guľa môžeme použiť na začiatku vyučovacej hodiny alebo v priebehu hodiny ako jeden zo spôsobov opakovania a rozvoja poznatkov, postojov a názorov, môže tvoriť i výchovno – vzdelávacie jadro celej vyučovacej hodiny.

Príprava učiteľa

Učiteľ zhodnotí či je táto metóda pre stanovenú tému a cieľ vyučovacej hodiny vhodná. Tak ako u ostatných aktivizujúcich metódach musia mať žiaci aspoň okrajové znalosti preberanej témy. Metóda môže byť realizovaná buď bez zvlášť pripravovaného materiálu (učiteľ tak vedie žiakov k práci s učebnicou, poznámkami, s ich skúsenosťami a poznatkami) alebo s pracovným materiálom, ktorý pripraví učiteľ. Vopred sa rozhodne o spôsobe hodnotenia pracovnej skupiny.

Príprava žiakov

Ako príprava žiakov môže poslúžiť zadaná domáca úloha. Jej spracovaním či preštudovaním žiaci získajú dostatok informácií o téme, zopakujú si predchádzajúcu látku. Žiaci si môžu pripraviť i v úvodnej časti vyučovacej hodiny, kedy si vypočujú výklad, pozrú video alebo preštudujú si príslušnú látku v učebnici.

Priestor

Príprava pracovného prostredia nemusí byť zložitá, vždy záleží na tom, v ako veľkých konečných skupinách chce učiteľ pracovať. Ak budú žiaci pracovať v skupine štyroch žiakov, môžu spolupracovať vo dvojiciach tak, ako sedia v laviciach, príp. v susedných štvoriciach za sebou. Keď sa vytvoria skupiny až do ôsmich žiakov, musíme pre skupiny vytvoriť väčší priestor tak, že spojíme školské lavice. Je vhodné, aby pri skupinovej práci všetci členovia pohodlne sedeli, videli si do tváre a mohli sa tak všetci aktívne zapojiť do práce. Ak budú niektorí žiaci vyčnievať nad témami, kto sedí v strede, prakticky je vyradený z práce (sú mimo pracovného centra, nemôžu dostatočne diskutovať, nevidia na vznikajúci záznam atď.) poruší sa tak zásada vyrovnanej spolupráce všetkých členov tímu.

Pomôcky

Pomôcky pre realizáciu tejto metódy sú určené témou a cieľom vyučovania, dostupnosti zdrojov a pod. Môžeme využiť učebnice, výstrižky z novin, obrázky, prefotený odborný text atď.

Trvanie metódy

Dĺžka tejto metódy je závislá na náročnosti témy, celi práce, pripravenosti žiakov, počtu a veľkosti pracovných skupín (20-30 minút).

Opis realizácie

- Žiaci sedia na svojich miestach, nemusia sa sťahovať (záleží na učiteľovi)
- Učiteľ im vysvetlí tému práce, cieľ a spôsob práce
- Zapíše zvolenú tému na tabuľu, tým zaistí priebeh kontroly zadanej úlohy, že sa žiaci neodchylujú od témy
- Učiteľ jednotlivým žiakom rozdá pracovný materiál a vysvetlí spôsob a účel práce s týmto materiálom
- Stanoví potrebný čas na každú fázu aktivity (podľa charakteru práce 3-5 minút)
- Žiaci začnú pracovať. V tejto fáze pracuje každý žiak sám, neruší ostatných a nenechá sa rušiť
- Po uplynutí stanoveného času pre prácu jednotlivcov, vytvorí učiteľ dvojice (napr. žiaci sediaci vedľa seba alebo inak určené dvojice)
- Učiteľ opäť vysvetlí spôsob spolupráce a cieľ ktorý majú žiaci dosiahnuť. Žiaci pokračujú v spolupráci vo dvojiciach, spracúvajú a rozvíjajú rovnakú tému, vzájomne sa obohacujú, predkladajú svoje námety, názory, postoje, informácie, úzko komunikujú verbálne i neverbálne (3-5 minút)
- Po uplynutí stanoveného času učiteľ vytvorí skupiny po štyroch žiakoch (spojí už existujúce dvojice). Môžu to byť susedné dvojice (šetríme čas a priestor) alebo zámerne vytvorené štvorice učiteľom z iných dvojíc. Učiteľ vysvetlí spôsob práce, cieľ, určí role v skupine a stanoví potrebný čas (5-7 minút)
- Práca môže ďalej pokračovať spojením štvoríc do skupín po ôsmich žiakoch. Učiteľ opäť vysvetlí zásady spolupráce a stanoví čas (5-7 minút), môže ale ukončiť prácu v skupinách po štyroch, vždy záleží na jeho rozhodnutí.

- Po ukončení práce v skupinách vyzve učiteľ hovorca skupiny, aby postupne prezentovali výsledky práce a zdôvodnili ju. Tieto výsledky môžu zverejniť formou zápisu na tabuľu, papier, formou kresieb, zápisu do tabuľky atď.
- Na záver učiteľ zhrnie výsledky práce žiakov, doplní ich ďalšie informácie, podnety, názory, pokračuje v ďalšej práci v hodine
- Hodnotenie práce je neoddeliteľnou súčasťou vyučovania. Môže ho prevádzať samotný učiteľ, napr. porovnávaním výsledkov skupín, prínosom jednotlivcov, význam pre ďalšiu prácu a pod., alebo sami žiaci, ktorým bola pridelená úloha pozorovateľa. Tí hodnotia svoje vlastné a aj iné skupiny.

3.2.1 Vyučovacia hodina s použitím metódy snowballing (snehová guľa)

Ročník: štvrtý ISCED 1 – primárne vzdelávanie

Predmet: vlastiveda

Tematický celok: Ako pretvárame krajinu

Téma: Priemysel - 2. vyučovacia hodina

Organizačná forma: 45 – minútová vyučovacia hodina

Medzipredmetové vzťahy: slovenský jazyk a literatúra, pracovné vyučovanie

Formy práce: skupinová práca, frontálna práca

Pomôcky: hárky papiera, zadanie úlohy pre skupiny, interaktívna tabuľa, náučné CD „Slovenská republika a jej kraje“

Metódy: metóda snowballing, riadený rozhovor

Hlavný cieľ aktivity: vedieť aký priemysel máme rozvinutý v našom meste a aké podniky sa v našom meste nachádzajú

Čiastkový cieľ aktivity: vedieť spolupracovať, vedieť uvažovať v súvislostiach, vedieť sa ohodnotiť

Vymedzenie kompetencií: mať pozitívny vzťah k svojmu okoliu, sociálne a komunikačné kompetencie, kompetencie riešiť problémy, hodnotenie svojej práce i práce spolužiakov

Metodický postup:

I. Úvodná časť: Evokácia

Žiakov oboznámime s cieľom hodiny. Frontálne si zopakujeme, čo vieme o priemysle z predchádzajúcej hodiny. Tam sme sa zamerali predovšetkým na informácie, aký priemysel je rozvinutý na celom Slovensku. Táto hodina bude zameraná na náš región, hlavne na mesto Topoľčany. Vysvetlíme žiakom, akým netradičným spôsobom budeme dnes pracovať na hodine.

II. Hlavná časť: Uvedenie si významu

Každý žiak dostane hárok papiera s logami podnikov (*príloha 1*), ktoré sa v Topoľčanoch nachádzajú. Úlohou žiaka je dopísať názov podniku a čo sa v ňom vyrába. Časový limit cca 7 minút. Ak žiak nevedel, alebo nestihol dopísať, upokojíme ho, že v práci bude pokračovať vo dvojiciach. Pre jednoduchosť, žiaci spolupracujú so susedom s ktorým sedia v lavici. Pracujú na tej istej úlohe. Dopĺňajú si navzájom čo nemali, prípadne kontrolujú si vzájomne správnosť úlohy. Čas na prácu je približne rovnaký, ako keď pracoval každý sám. Po uplynutí časového limitu, na pokyn učiteľa sa žiaci otočia k dvojici za sebou a vytvoria tak štvorice. Navzájom si kontrolujú vypracované hárky, diskutujú, dopĺňajú si informácie. Úlohou štvoric je

navyše doplniť podniky, ktorých logá sa na hárku papiera nenachádzajú. Záverom aktivity je prezentácia štvorc – určia si hovorcu, ktorý prečíta vypracovanú úlohu. Ostatné skupiny počúvajú a kontrolujú sa navzájom. Jednotlivé podniky spoločne rozdelíme do skupín podľa toho v akom odvetví priemyslu sa nachádzajú. Napr. Ozeta - odevný priemysel, Topec – potravinársky a pod.

III. **Záverečná časť: Reflexia**

Záver hodiny patrí kvízu „Prirad' podnik ku kraju“ z náučného CD „Slovenská republika a jej kraje“. Práca prebieha na interaktívnej tabuli, žiaci pracujú frontálne (*príloha 2*). Spoločne si zopakujeme čo sme sa nové naučili. Povieme si ako sa nám pracovalo, ako sme sa pri práci cítili.

Hodnotenie: Pochválime všetkých žiakov za prácu a snahu. Pracovné listy vyzbierame, ohodnotíme, prípadne môžeme ich vystaviť v triede. Sebahodnotením žiaci vyjadria ako sa im darilo individuálne a aj pri práci v skupinách. Odmeníme najlepšie pracujúcu skupinu.

3.2.2 **Skúsenosti a postrehy z realizácie aktivity**

Metóda snowballing bola realizovaná v triede, kde sú žiaci zvyknutí pracovať v skupinách. Nerobilo problém im vzájomne sa vypočúť, dopĺňať informácie a snažiť sa byť čo najlepšou skupinou. Pri „nabaľovaní“ skupiny musia žiaci analyzovať to, čo druhí napísali a pripisovať nové myšlienky. Vzájomne medzi sebou diskutujú. Žiaci zároveň zistili, kde pracujú rodičia spolužiakov, pretože mnohí to využili pri dopĺňaní podnikov na hárku. Je to veľmi jednoduchá metóda, ľahko využiteľná na rôzne témy a rôzne predmety. Učí žiakov diskutovať s partnerom, počúvať názory druhých, kriticky myslieť a správne formulovať informácie.

3.3 **Bzučiacie skupiny**

Vyučovacia metóda s názvom bzučiacie skupiny je jednoduchá na prípravu a organizáciu žiakov a stredne náročná na vedenie a interpretáciu výsledkov práce. Je veľmi podobná metóde snowballing (snehová guľa), od ktorej sa líši v úvodnej časti. Zásadný rozdiel spočíva v tom, že tomto prípade prácu začína vždy viac žiakov, minimálne dvaja (alebo štyria). Dochádza tak k vzájomnému ovplyvňovaniu a spolupráci žiakov už od začiatku práce. Túto vyučovaciu metódu môžeme zaradiť v ktorejkoľvek fáze vyučovacej hodiny vo väčšine vyučovacích predmetov a na všetkých stupňoch škôl.

Rozvoj kľúčových kompetencií

- Kompetencia k riešeniu problémov
- Kompetencia k učeniu
- Kompetencia komunikatívna
- Kompetencia personálna a sociálna

Uplatnenie vo vyučovaní

Metódu bzučiacich skupín môžeme použiť kedykoľvek v priebehu hodiny ako úvodnú motiváciu kučeniu i ako techniku knadviazaniu novej látky na predchádzajúcu, pre vypísanie poznámok z literatúry alebo vyhľadaniu informácií z internetu, zopakovaniu naučenej látky a pod.

Príprava učiteľa

Učiteľ sa rozhodne, v ktorej fáze vyučovacej hodiny a s akým cieľom metódu použije, akú kompetenciu bude rozvíjať a s akým študijným materiálom budú žiaci pracovať, akým spôsobom zhodnotí skupinovú prácu a ako ďalej využije výsledky práce.

Príprava žiakov

Príprava žiakov je závislá na fáze vyučovacej hodiny do ktorej je metóda zaradená, na náročnosti preberanej témy a stanovenom ciele vyučovania. Je potrebné, aby žiaci vyučovaciu problematiku aspoň čiastočne poznali a mali príslušné skúsenosti a boli pre zadanú tému dostatočne zrelí.

Priestor

Príprava pracovného priestoru závisí na tom v akých veľkých skupinách bude učiteľ pracovať. Ak pracuje vo dvojiciach, môžu zostať v laviciach. Pri práci vo štvoricach spolupracujú susedné dvojice, nie je nutná úprava triedy. Keď však budú žiaci pracovať v skupinách po ôsmich, môžu sa spojiť napr. rady v triede. Takéto usporiadanie je najrýchlejšie a organizačne najmenej náročné, neumožňuje však dostatočnú obmenu členov skupín. Tento nedostatok však môžeme odstrániť, že na začiatku vyučovacej hodiny určíme žiakom iný zasadací poriadok ako sú zvyknutý.

Pomôcky

Príprava pomôcok sa týka materiálu pre domácu prípravu pre vyučovaním a materiálu pre prácu na hodine – vždy záleží na konkrétnej téme. Ako materiály môžu byť použité cielene vytvorené študijné podklady, bežné pomôcky s ktorými žiaci denne pracujú napr. atlasy, slovníky, vlastné poznámky a pod.

Trvanie metódy

Dĺžka tejto metódy je závislá na náročnosti témy, ciele ku ktorému sa máme dopracovať, veľkosti skupiny a pripravenosti žiakov (20-30 minút)

Opis realizácie

- Učiteľ zadá najmenej skupine úlohu, napr. spoločné prečítanie textu a jeho interpretáciu, vypísanie poznámok, príprava niekoľkých otázok na zadaný text, vypísanie kľúčových informácií z textu, tvorbu myšlienkovvej mapy atď. v závislosti na náročnosti učiva a rozsahu úlohy približne 5 – 7 minút a vytvoriť záznam požadovanej úlohy.

- Učiteľ spojí dvojice do štvoríc, žiaci pracujú na rovnakej úlohe, porovnávajú svoje výsledky z práce vo dvojiciach, odstraňujú nedostatky, nepresnosti, vylepšujú formuláciu, pridávajú ďalšie informácie atď. (asi 5 minút)
- Učiteľ spojí štvorice do skupiny po ôsmich, určí skupinové role. Žiaci pracujú na rovnakej úlohe, opäť vzájomne porovnávajú svoje výsledky, upravujú ich, doladujú, rozširujú, spresňujú, pripravujú sa na prezentáciu skupiny (prednesie ju hovorca – asi 5 minút)
- Učiteľ vyzve skupiny k prezentácii výsledkov, pozorovatelia skupín zhodnotia prácu jednotlivých skupín
- Na záver učiteľ zhrnie a porovná výsledky práce všetkých tímov, zhodnotí priebeh ich práce, pochváli výsledky, odporučí ďalšie kroky, využije závery k ďalšej pedagogickej práci.

Variácie bzučiacich skupín

Učiteľ môže metódu bzučiacich skupín akokoľvek modifikovať – nechá pracovať napr. malé skupiny (dvojice), výsledky závery ich práce a metódu ukončí alebo pokračuje v práci vo štvoriciach a prácu ukončí potom. Nemusí vždy vytvárať skupiny až do počtu ôsmich žiakov. Záleží na jeho rozhodnutí, ktoré vychádza z charakteru preberanej látky, cieľu vyučovania, počtom žiakov v triede atd.

3.3.1 Vyučovacia hodina s použitím metódy bzučiace skupiny

Ročník: štvrtý ISCED 1 – primárne vzdelávanie

Predmet: vlastiveda

Tematický celok: Cestujeme

Téma: Z Bratislavy do Košíc – z Košíc do Bratislavy

Organizačná forma: 45 – minútová vyučovacia hodina

Medzipredmetové vzťahy: slovenský jazyk a literatúra, matematika, informatická výchova

Formy práce: skupinová práca, frontálna práca

Pomôcky: počítače s pripojením na internet, zošity, perá

Metódy: metóda bzučiace skupiny

Hlavný cieľ aktivity: vedieť vyhľadať na internete dopravné spojenie z Bratislavy do Košíc

Čiastkový cieľ aktivity: vedieť posúdiť čo je výhodnejšie, vedieť uvažovať v súvislostiach

Vymedzenie kompetencií: sociálne a komunikačné kompetencie, kompetencie riešiť problémy, hodnotenie svojej práce i práce spolužiakov

Metodický postup:

I. Úvodná časť: Evokácia

Žiakov oboznámime s cieľom hodiny. Rozdelíme ich do dvojíc. Motivujeme ich zadaním problémovej úlohy, že sa potrebujeme dostať z Bratislavy do Košíc. Vysvetlíme im systém metódy – práce na hodine, najskôr vo dvojiciach a potom v štvoriciach. Informácie zisťujú pomocou internetu.

II. Hlavná časť: Uvedomenie si významu

Žiaci sedia vo dvojiciach pri počítačoch a hľadajú autobusové, vlakové i letecké spojenia. Pomocou internetovej stránky www.cp.sk. Zisťujú cenu

a čas cesty. Zapisujú si zistené informácie do zošitov a potom vzájomne diskutujú, ktoré spojenie je najvýhodnejšie. Na pokyn učiteľa vytvoria štvorice a porovnávajú si vzájomné zistenia. Každá skupina si určí svojho hovorcu, ktorý odprezentuje čo zistili a vzájomne diskutujeme o výsledku zistenia, prečo je najvýhodnejšia vlaková doprava.

III. **Záverečná časť: Reflexia**

Povieme si ako sa nám pracovalo, ako sme sa pri práci cítili. Čo bolo pre nás najťažšie, čo nám naopak nerobilo problém.

Hodnotenie: Každý žiak sa ohodnotí, či splnil úlohu, ako sa mu to podarilo. Zhodnotí zároveň spoluprácu so spolužiakmi. Pochválime všetkých za vzájomnú spoluprácu. Odmeníme pochvalou najlepšie pracujúce dvojice, štvorice.

3.3.2 **Skúsenosti a postrehy z realizácie aktivity**

Žiaci pracovali v počítačovej učebni, najvhodnejšie je, ešte vo svojej kmeňovej triede žiakov rozdeliť do dvojíc a oboznámiť ich s cieľom hodiny. Po príchode do učebne, si už sadajú k počítačom vo dvojiciach, tak ako boli určení. V tomto prípade som volila dobrovoľné rozdelenie, tak ako žiaci chceli. Dohodli sa, kto bude sedieť za počítačom a kto bude zapisovať zistenia do zošita. Problém im robilo zistenie cien leteckej dopravy, tu som sa snažila usmerniť ich, aby informácie skúsili hľadať na inej webovej stránke. Vytvorenie štvoric, bolo výhodnejšie aj kvôli času – susednými dvojicami. Diskusiou zistili, rôzne ceny vlakov a aj leteckej dopravy. Pri záverečných prezentáciách sme si vysvetlili, že cenový rozdiel vlakovej dopravy spôsobil zistenie rôznych druhov vlaku – napr. IC vlaku a rýchliku. Žiaci sa pri tejto aktivite naučili orientovať v cestovných poriadkoch, diskutovať, polemizovať čo je výhodnejšie. Svoje tvrdenie, ktorý spoj je pre nich výhodnejší, museli odôvodniť. Brali do úvahy čas dopravy a cenu lístka. Pri leteckej doprave sa žiaci prvýkrát stretli s cenou spätočnej letenky. Rozvíjala som zároveň finančnú gramotnosť žiakov.

3.4 **Hranie rolí**

Hranie rolí je známa vyučovacia metóda, ktorá sa však v našom školstve príliš nevyužíva. Jedná sa o metódu jednoduchú pre učiteľa (ľahká príprava, organizácia a vedenie), ale pomerne náročná pre žiakov. Vyžaduje si praktické zvládnutie sociálnych a komunikačných zručností. Prostredníctvom tejto metódy majú žiaci možnosť uplatniť teoretické poznatky v praktických činnostiach. Dôraz sa kladie na schopnosť vcítiť sa do zadanej úlohy a čo najvernejšie ju s použitím všetkých poznatkov a skúseností zahrať. Touto metódou môže pracovať celá trieda. Učiteľ ju však rozdelí do menších pracovných tímov, ktoré postupne hrajú svoje scenáre, ale skupiny pracujú súčasne. Metóda je výborne použiteľná na všetkých úrovniach vzdelania. Vyučovanie touto metódou väčšinou zahŕňa tri fázy:

1. preštudovanie zadaného scenára
2. rozdelenie, príprava a „prehranie“ určených rolí
3. zhodnotenie priebehu hrania rolí (učiteľ, žiak)

Rozvoj kľúčových kompetencií

- Kompetencia k riešeniu problémov
- Kompetencia k pracovnému uplatneniu
- Kompetencia k učeniu
- Kompetencia komunikatívna
- Kompetencia personálna a sociálna

Uplatnenie vo vyučovaní

Hranie rolí môže učiteľ použiť vo vyučovaní teoretických a aj praktických predmetov. Výborne sa hodí nielen k rozvoju uvedených kľúčových kompetencií, ale tiež k formovaniu názorov a postojov žiakov. Táto metóda obvykle tvorí jadro vyučovacej hodiny.

Príprava učiteľa

Učiteľ pripraví pre hranie rolí scenár alebo zhromaždí podkladový pracovný materiál pre žiakov, ktorí si vytvoria scenár sami. Pri príprave učiteľ musí zvážiť špecifiká vybranej triedy, posúdiť prevažujúci študijný štýl žiakov a uvážlivo naplánovať rozdelenie skupinových rolí. Učiteľ rozhodne o spôsobe hodnotenia práce žiakov a o ďalšom využití výsledkov práce. Hodnotenie výsledkov tejto metódy je veľmi ťažké, lebo rozhodujú subjektívne zážitky žiakov.

Príprava žiakov

Príprava žiakov na vyučovanie je závislá na vzdelávacom stupni školy. Čím vyššia a odbornejšia je úroveň vzdelania, tým intenzívnejšia musí byť príprava žiakov. Pri vyučovaní žiakov prvého stupňa základnej školy je príprava jednoduchšia, lebo cieľom vyučovania je väčšinou „iba“ rozvoj komunikatívnych a sociálnych zručností.

Priestor

Pre realizáciu tejto metódy je nutné vytvoriť priestor vhodný pre prípravu a prehrávanie pripravených situácií. Ideálna je učebňa so stavebnicovým nábytkom, kde môže učiteľ rýchlo a jednoducho meniť pracovné prostredie podľa situácie. V našich školách sa bežne používajú odborné učebne.

Pomôcky

Pracovný materiál musí byť prehľadný a zrozumiteľný, role musia byť jasne vymedzené a situácie k hraniu presne popísané. Ako materiál môžu slúžiť hotové scenáre, popisy prebiehajúcich udalostí, problémové situácie a pod.

Trvanie metódy

Pre dostatočné precvičenie vybraného tematického celku postačí jedna vyučovacia hodina (45 minút), ale vždy záleží na rozsahu vyučovacej látky, zvolenej témy, skúsenostiach a schopnostiach žiakov.

Opis realizácie

- Žiaci sú rozdelené do pracovných skupín
- Ak je pripravený pracovný scenár, pracujú na tejto úlohe všetci členovia skupiny
- Keď je scenár pripravený, skupiny sa s ňou zoznámia, učiteľ prideli konkrétnym žiakom role, alebo si ich žiaci vyberú sami. Učiteľ im vysvetlí priebeh cvičení a stanoví čas pre prehrávanie situácie.
- Každý žiak v skupine sa zoznami so svojou rolou, skupina vymyslí spôsob prevedenia scény, prediskutuje postup, pripraví sa k aktivite.
- Podľa pokynov učiteľa hrajú skupiny svoje scenáre celej triede alebo všetky skupiny pracujú súčasne
- Po zahraní rolí žiaci vysvetlia a zdôvodnia svoj prístup k stvárneniu zadaných rolí, príp. objasnia teoretické východiská, vyjadria svoje pocity z jednotlivých rolí a z toho vyplývajúcich úloh a pozorovateľ zhodnotí stváranie jednotlivých postáv.
- Na záver učiteľ zhodnotí správnosť stvárania zadaných rolí, zopakuje a zhrnie príslušnú teóriu, zhodnotí výsledky práce skupín, doplní ďalšie informácie, prípadne vysvetlí žiakom význam zaradenia niektorých situácií

3.4.1 Vyučovacia hodina s použitím metódy hranie rolí

Ročník: štvrtý ISCED 1 – primárne vzdelávanie

Predmet: vlastiveda

Tematický celok: Tradície a zvyky

Téma: Život roľníkov v dávnej minulosti - opakovanie

Organizačná forma: 45 – minútová vyučovacia hodina

Medzipredmetové vzťahy: slovenský jazyk a literatúra, prírodoveda

Formy práce: skupinová práca

Pomôcky: farebné lístky, zadanie úlohy na farebnom papieri

Metódy: metóda hranie rolí, riadený rozhovor

Hlavný cieľ aktivity: vedieť čo robili v minulosti roľníci v každom ročnom období

Čiastkový cieľ aktivity: vedieť uvažovať v súvislostiach, vedieť sa dohodnúť v skupine, vedieť prijať menšiu rolu, pracovať kooperatívne

Vymedzenie kompetencií: mať pozitívny vzťah k histórii Slovenska, kooperácia v rámci triedy, sebayjadrenie, sociálne a komunikačné kompetencie, kompetencie riešiť problémy, hodnotenie svojej práce i práce spolužiakov

Metodický postup:

I. Úvodná časť: Evokácia

Žiakov oboznámime s cieľom hodiny. Na predchádzajúcej hodine vlastivedy mali žiaci vysvetlené učivo o živote a práci roľníkov v minulosti. Riadeným rozhovorom si zopakujeme čo už vieme. Motivujeme žiakov, že dnes si overíme prakticky, či rozumejú učivu a to tým, že sa premeníme na „hercov“. Rozdelíme sa do skupín podľa farieb. Žiaci si z obálky vytiahnu farebný lístok a presunú sa k lavici, kde leží príslušný farebný lístok so zadaním úlohy, otočený textom dolu. Po rozdelení žiakov, učiteľ vydá pokyn na prečítanie zadania. Postupne prichádza ku skupinám a zisťuje, či žiaci úlohu porozumeli.

II. Hlavná časť: Uvedomenie si významu

Žiaci pracujú v skupinách stanovený čas cca 10 minút.

Zadania úloh:

- 1.skupina – príprava pôdy
- 2.skupiny – rúbanie dreva
- 3.skupina – žatva
- 4.skupina – páračky
- 5.skupina – starostlivosť o dobytok

Úlohou žiakov bolo pracovať čo najtichšie, aby ich ďalšia skupina nepočula, pretože pri prezentovaní budú ostatné skupiny hádať čo predstavujú. Po uplynutí času, jednotlivé skupiny sa začínajú prezentovať. Úlohou ostatných skupín je hádať čo práve daná skupina žiakov prezentuje. Jednotlivé ukážky sú krátke a výstižné.

III. Záverečná časť: Reflexia

Pochválime všetkých žiakov za prácu a snahu. Odmeníme sa potleskom. Povieme si ako sa nám pracovalo, ako sme sa pri práci cítili. Žiaci vyjadrujú svoje pocity, ako sa im hralo.

Hodnotenie: Navzájom sa ohodnotíme, podľa vopred stanovených kritérií (originalita, spôsob prevedenia, aktívny podiel členov tímu). Každý žiak si povie ako bol so svojim výkonom spokojný, ako ho mohol zlepšiť. Učiteľ v spolupráci so žiakmi vyberie najlepšiu skupinu a odmení ju.

Obr.č.2 Hranie rolí
(foto: Hajrová, M., 2015)

Obr.č.3 Hranie rolí
(foto: Hajrová, M., 2015)

Obr.č.4 Hranie rolí
(foto: Hajrová, M.,2015)

Obr.č.5 Hranie rolí
(foto: Hajrová, M.,2015)

3.4.2 Skúsenosti a postrehy z realizácie aktivity

Metódu hrania rolí som so žiakmi robila prvý krát. Tematický celok sme mali prebraný, išlo iba o utvrdenie učiva, vyprovokovanie rozmýšľania v súvislostiach a zistenie či žiaci učivu rozumejú. Táto téma je deťom dosť vzdialená aj vzhľadom k tomu, že väčšina detí žije v meste v panelákoch. Žiakov som rozdelila do náhodných skupín, losovaním farieb. V skupine sa prirodzene vytvoril vodca, ktorý rozdelil žiakom úlohy. Mojou úlohou bolo hneď po rozdelení, každú skupinu navštíviť a zistiť či úlohe porozumeli, prípadne im pomôcť, navodiť ich, čo kto môže hrať. Dôležitá bola úvodná motivácia, aby žiaci boli disciplinovaní, využila som tak prirodzenú súťaživosť žiakov. Každá skupina mala pracovať tak, aby tá iná skupina nezistila na čom pracujú. Samotná prezentácia skupín prebiehala s nadšením a potleskom. Žiaci pomerne ľahko a rýchlo uhádli čo daná skupina prezentuje. Zaujímavá bola potom reflexia, keď žiaci rozprávali ako sa pri tom cítili. Niektorí sa nebáli priznať, že im bolo nepríjemné, keď hrali napr. dobytok. Aj napriek tomu sa metóda žiakom páčila a ja som s potešením zistila, že učivu žiaci rozumejú.

ZÁVER

Požiadavky modernej spoločnosti si vyžadujú nový prístup učiteľov k vzdelávaniu. Učitelia si v budúcnosti určite nevystačia s centrálnou spracovanými vzdelávacími obsahmi a tradičnými vyučovacími metódami. Je preto nevyhnutné, aby sa učitelia s novými metódami postupne systematicky zoznamovali a naučili sa ich bežne používať v dennej učiteľskej praxi. Používaním rozmanitých vyučovacích metód sa učenie stáva príjemnejším, zaujímavejším a zábavnejším pre žiakov a aj samotných učiteľov. Hlavne sa však skvalitnia vyučovacie výsledky vzdelávania. V dnešnom stále komplikovanejšom svete je nutné, aby mladí ľudia boli schopní riešiť zložité problémy, kriticky hodnotiť svoje okolie, zvažovať alternatívne názory a uskutočňovať premyslené rozhodnutia.

Kritické myslenie vo vyučovacom procese je krokom dopredu, je to jedna z ciest, ako obohatiť výučbu a prinútiť žiakov, aby pracovali, mali záujem o učivo a chceli sa učiť. Cieľom nie je iba samotný proces výchovy a vzdelávania, ale aj formovanie osobnosti žiaka, jeho príprava na život a sebarealizácia. V mojej práci som sa venovala metódam aktívneho vyučovania, ktoré využívam na vyučovacích hodinách a v praxi sa mi osvedčili.

Žiaci sa naučili nebáť sa prezentovať svoje názory a myšlienky, aj keď boli niekedy nesprávne. Na hodinách pracovali so záujmom, aktívne sa zapájali do všetkých činností, tvorili, premýšľali, vyhľadávali nové informácie. Skupinovú prácu som vytvorila dostatok príležitostí na rozvíjanie a posilňovanie komunikačnej schopnosti slabších žiakov. Stretli sa nielen s pozitívnymi, ale aj s negatívnymi názormi a boli nútení prijať a zvládať obidve kritiky.

Potvrdilo sa mi, že týmito metódami a pozitívnym prístupom je vyučovanie pre deti zaujímavejšie, vtiahne ich do centra diania a zároveň vzťahy medzi učiteľom a žiakmi sú otvorenejšie, bližšie. Pravidelným využívaním metód kritického myslenia sa žiaci naučili samostatne tvorivo myslieť a zároveň mali pocit zmysluplnosti vyučovania.

Pokúsila som sa v práci predostrieť ukážku niekoľkých metód aktívneho vyučovania u detí mladšieho školského veku ako vhodnú oblasť na rozvoj kritického myslenia, na tvorivosť a náuku spolupracovať. Konkrétnymi ukážkami niekoľkých hodín vlastivedy som chcela ukázať moje najobľúbenejšie metódy aktívneho vyučovania, odskúšané vo viacerých predmetoch. Žiaci spočiatku majú problém pracovať v skupinách, nevedia sa dohodnúť, často sa hádajú, sú hluční alebo si vyberajú s kým chcú spolupracovať alebo nie. Pri častejšom používaní týchto metód si žiaci na takúto prácu zvyknú a nerobí im problém. Výsledky prác sú omnoho lepšie. Skupinovú prácu sa zároveň vytvára dostatok príležitostí na rozvíjanie a posilňovanie komunikačnej schopnosti slabších žiakov. Deti sa učia zručnostiam potrebným pre život. Vedieť spolupracovať, vedieť sa vypočuť, dohodnúť sa, vedieť si obhájiť a odprezentovať svoju prácu.

Detská túžba je nekonečná, detský úsmev nežný a milý. Záleží od nás – učiteľov, aby pre žiakov bola škola miestom, kde sa tešia na niečo nové, kde pracujú v príjemnej atmosfére bez stresu, kde sa pri práci dáva šanca aj tým najslabším a rozvíja sa tvorivosť talentovaných žiakov. Vyučovanie sa tak skutočne stáva hrou a je pre deti vzrušujúcim, príjemným, nezabudnuteľným zážitkom, a škola naozaj „dielňou ľudskosti“

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. ADAMUSOVÁ, Mária et al., 2001. Projekt Orava v praxi. Občianske združenie Orava pre demokraciu vo vzdelávaní. 2001. ISBN 80-968664-0-0
2. ĎURIČ, L. et al. 1997. Pedagogická psychológia: Terminologický a výkladový slovník. Bratislava : Media Trade – SPN, 1997, s. 24.
3. PETRASOVÁ, Alica. 2008. Kriticky mysliaci učiteľ – tvorca kvality školy. Prešov: Metodicko – pedagogické centrum Bratislava, alokované pracovisko Prešov. 2008. ISBN 978-80-8045-517-0
4. SITNÁ, Dagmar.2013. Metody aktivního vyučování – spolupráce žáků ve skupinách. Praha: Portál 2013. ISBN 978 -80-262-0404-6
5. STEEL, J.L.-MEREDITH, K.S. – TEMPLE, CH. 1999. Kooperatívne učenie. Projekt Orava. Príručka V. Bratislava, 1999. ISBN 978-80-89121-16-8
6. Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike ISCED 1 – primárne vzdelávanie

Internetové zdroje

7. Metódy podporujúce kooperatívne učenie [online]. mpc-edu.sk, [cit. 10.4.2015]. Dostupné na <http://www.mpc-edu.sk/aktuality/ops-oso-z-predchadzajucich-kol-vyziev>
8. Aktívne učenia sa žiakov – stratégie a metódy [online]. mpc-edu.sk, [cit. 8.4.2015]. Dostupné na http://www.mpc-edu.sk/library/files/aktivne_ucenie_tomengova_web.pdf

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1 Podniky mesta Topolčany

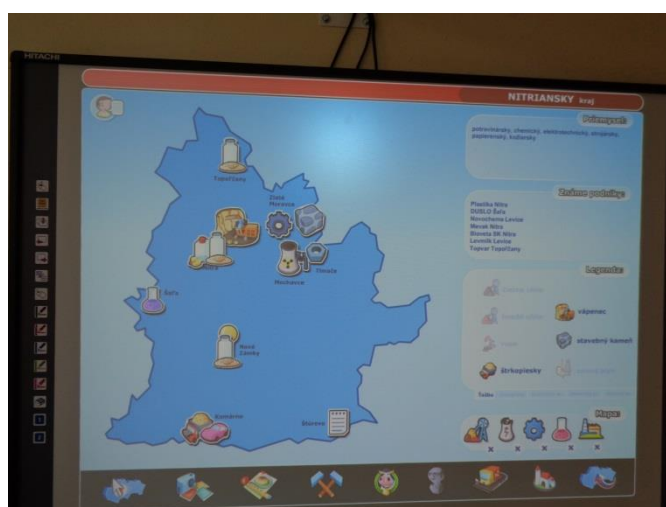
Príloha 2 Prirad' podnik ku kraju

Príloha 1 Podniky mesta Topoľčany

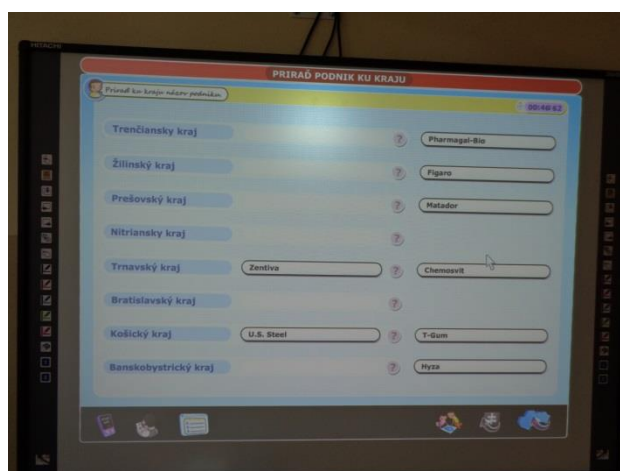
Podniky mesta Topoľčany:

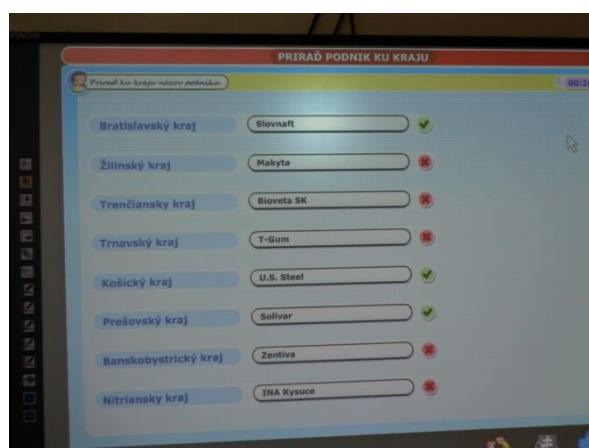
Príloha 2 Prirad' podnik ku kraju

Obr.č.6 Práca s náučným CD „Slovenská republika a jej kraje“
(foto: Hajrová, M., 2015)

Obr.č.7 Práca s náučným CD „Slovenská republika a jej kraje“
(foto: Hajrová, M., 2015)

Obr.č.8 Práca s náučným CD „Slovenská republika a jej kraje“
(foto: Hajrová, M., 2015)